

SIYOSIY JARAYONLARDA TAHLIL ASOSLARI

Barqinov Bekdil Bahrom o'g'li
*Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston
Milliy Universiteti 2-kurs talabasi*

Annotatsiya: *Siyosiy tahlil o'ziga xos tadqiqot jarayoni sifatida mantiqiy izchillikni qamrab oladi. Har qanday siyosiy tahlil buyurtma asosida kognitiv qiziqish asosida amalga oshiradi. Ushbu maqolada biz siyosiy jarayonlarda tahlil asoslari omili, ularning xilma-xilligini va siyosiy sohada qanday tahlil qilishni ko'rib chiqamiz.*

Kalit so'zlar: *Siyosiy tizimning tuzilishi, Siyosiy partiyalar faoliyati, Siyosiy liderlik, Ta'tilgan (Descriptive) tahlil, Tafsiliy (Analytical) tahlil, Mukhotali (Interpretative) tahlil, Nazorat (Critical) tahlil, Ta'tilni o'zgartirish (Prescriptive) tahlil.*

Siyosiy tahlil, siyosiy jarayonlarni o'rganish va tahlil qilish uchun amaliy vosita bo'lib, siyosatshunoslik, siyosiy fanlar va jamoatshunoslik sohasida ishlash uchun muhimdir. Bu tahlil, siyosiy tizimning tuzilishi, siyosiy hujjatlarning o'rni va ahamiyati, davlat va jamiyat tizimlari orasidagi munosabatlar, siyosiy partiyalar, siyosiy liderlik, va boshqa bir nechta mavzularga oid bo'lishi mumkin.

Siyosiy tahlilning asosiy maqsadi - siyosiy tizimning yaxshi yoki yomon tomonlarini, xavfiyotlarni, xatti-harakatlarini, xususiyatlarni va muammolarni tahlil qilish orqali, siyosiy jarayonlarni tushuntirish va aniqlashdir. Bu, o'z turnikidagi metodlar va nazariyalarni o'rganishni, aniq va mantikli konsepsiyalarga ega bo'lishni talab qiladi.

Siyosiy tahlil quyidagi bosqichlarga bo'linadi:

1. Siyosiy tizimning tuzilishi: Davlatning qanday tuzilganligi, hukumat tuzilmasi, qonun tizimlari va boshqa asosiy institutlar.
2. Siyosiy partiyalar va ularning faoliyati: Siyosiy partiyalar va ularning maqsadlari, siyosiy platformalari, faoliyatlarining bosqichlari va ahamiyati.
3. Siyosiy liderlik: Siyosiy liderlar, ularning tarjimalari, ularning siyosiy tajribalari va ta'sir qilganliklari.
4. Jamiyat tizimlari: Jamiyat va davlat tizimlari orasidagi munosabatlar, jamiyatda siyosiy guruhlar va tashkilotlar.
5. Xalqaro siyosat: Davlatlar orasidagi diplomatik munosabatlar, xalqaro tashkilotlar va ularning roli (masalan, Bir vaqtidagi hamjamiyatlar, ittifoqlar).
6. Siyoqor tahlili: Siyosiy yangiliklar, tashqi va ichki siyosiy muammolar, xalqaro moliya tizimi va boshqa siyosiy voqealar.

Siyosiy tahlil, ma'lum bir siyosiy savol yoki voqeaga oid bo'lishi mumkin va turli metodlar bilan olib boriladi, masalan, tushuncha, ta'rif, ta'nqidlash, ta'lim etkazish, ma'lumotlarni tahlil qilish va boshqa metodlar orqali. Bu tahlil, siyosiy jarayonlarni

tushuntirish va tahlil qilishda tajribali siyosatshunoslar uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Siyosiy tahlil, siyosiy jarayonlarni o'rganish va tahlil qilish uchun amaliy vosita bo'lib, siyosatshunoslik, siyosiy fanlar va jamoatshunoslik sohasida ishlash uchun muhimdir. Bu tahlil, siyosiy tizimning tuzilishi, siyosiy hujjatlarning o'rni va ahamiyati, davlat va jamiyat tizimlari orasidagi munosabatlar, siyosiy partiyalar, siyosiy liderlik, va boshqa bir nechta mavzularga oid bo'lishi mumkin.

Siyosiy tahlilning asosiy maqsadi - siyosiy tizimning yaxshi yoki yomon tomonlarini, xavfiyotlarni, xatti-harakatlarini, xususiyatlarni va muammolarni tahlil qilish orqali, siyosiy jarayonlarni tushuntirish va aniqlashdir. Bu, o'z turnikidagi metodlar va nazariyalarni o'rganishni, aniq va mantikli konsepsiyalarga ega bo'lishni talab qiladi.

Siyosiy tahlilni o'lchash uchun turli usullar mavjud va ularga asosan quyidagilar kiradi:

1. Ta'tilgan (Descriptive) tahlil: Bu usulda siyosiy jarayonlar, tashkilotlar, liderlar va boshqa siyosiy elementlarni tavsif etish va aks etish mavjud bo'lgan holatlarni o'rganish maqsadga muvofiqdir. Bu usul o'z ichiga katta miqdorda ma'lumotlarni o'z ichiga oladi, lekin o'rganilgan ma'lumotlar orasidagi munosabatlarni, sabablarni va o'zgarishlarni tushuntirishda cheklangan bo'lishi mumkin.

2. Tafsiliy (Analytical) tahlil: Bu usulda tavsif etilgan holatlarni tahlil qilish va ularga sabab-topishni izlash asosiydir. Ma'lumotlar tafsiliy o'rganib, sabablarni tahlil qilish, siyosiy jarayonlarning o'zaro munosabatlarini tushuntirish, siyosiy tizimning o'zgarishi va rivojlanishi haqida tushuncha beradi.

3. Mukhotali (Interpretative) tahlil: Bu usulda tahlilchi o'z shaxsiy fikrlarini va tushunchalarini qo'shib, siyosiy jarayonlarni tafsiliy o'rganishdan o'tib, ularni o'z nazariyasiga muvofiq tushuntiradi. Mukhotali tahlil, o'z fikrlari, qiymatlar va tarjimalari bo'yicha o'rganishga e'tibor qaratadi.

4. Nazorat (Critical) tahlil: Bu usulda tahlilchi o'z fikrini, tushunchalarini kritik qarashni qo'shadi va o'rganilgan ma'lumotlarni kritikaviy o'rganishdan o'tib, bu ma'lumotlarning o'zlariga ishlov beradi. Bu usul, siyosiy jarayonlarni burchlarini aniqlash, uning qonun-loyihalari va ijtimoiy o'zgarishlar haqida kritikaviy o'rganishga ega bo'ladi.

5. Ta'tilni o'zgartirish (Prescriptive) tahlil: Bu usulda tahlilchi o'rganilgan ma'lumotlar asosida mustaqil fikrlar va takliflar taklif qiladi. Uning maqsadi - siyosiy muammolarga yechimlar topish va qanday qilib tahlilni o'zgartirish orqali muammoni yechishni ko'rsatish.

Siyosiy tahlil usullari o'zaro bir-biriga qo'llanishlari va maqsadlari bo'yicha farqlilik ko'rsatishi mumkin, shuningdek, tahlilchining shaxsiy tajribasi va metodologik yondashuvlari ham o'ziga xosdir.

Siyosiy tahlilning eng unikal bosqichlarini Amerikalik siyosatshunoslar Mangeym va Karl Rich quyidagi turlarga ajratadi

- 1- Muammoni konseptuallashtirish.
- 2- Modellashtirish
- 3- Dasturini tuzish
- 4- Usulini tanlash

Siyosiy tahlilni amalga oshirayotganda dastlab: hodisani tushuntiruvchi nazariy model talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABYOTLAR:

Siyosiy jarayonlarda tahlilni o'rganish uchun foydalanilgan adabiyotlar soni va turli mavzular kengdir. Quyidagi adabiyotlar, siyosiy jarayonlarda tahlilni o'rganishda yordam bera olish uchun asosiy manba sifatida ishlatilgan:

1. "Siyosiy Tahlil: Nazariya va Amaliyot" - Ole Holsti
2. "Siyosiy Tahlil va Ma'lumotlar Tahlili" - Paul J. Lavrakas
3. "Siyosiy Tahlilning Asoslari" - Colin Hay
4. "Siyosiy Fanlar va Tahlil: Oliy Ta'lim Uchun Qo'llanma" - Bogdanor
5. "Siyosiy Tahlil va Xalqaro Munosabatlar" - D. A. Kholodilin